

Presentation av utställningen ”1809 – Rikssprängning och begynnelse. 200-årsminnet av Finska kriget”

BAKGRUND

Under 1990-talet och åren kring millennieskiftet hade Livrustkammaren ett inspirerande och givande samarbete med några av Rysslands mest prestigefyllda museer, närmare bestämt med Eremitaget i S:t Petersburg och Statliga Historiska Ryska museet och Kremlmuseerna i Moskva. Detta samarbete resulterade i de stora utställningarna ”Örnen o Lejonet”, om Sverige o Ryssland under 1600-talet, och ”Peter & Karl”, om Sverige och Ryssland och det stora nordiska kriget i början av 1700-talet. Utställningarna väckte stor uppmärksamhet i media och lockade c:a 1,3 miljoner besökare.

Redan under de svensk-ryska utställningsprojektens dagar började Barbro Bursell, Livrustkammarens dåvarande chef, och jag fundera på hur Livrustkammaren skulle kunna uppmärksamma det kommande 200-årsminnet av Finska kriget. Nu när vi hade fokuserat på Sveriges och Rysslands relationer, både de krigiska och de fredliga, under 1600- och 1700-talen, kändes det som en naturlig fortsättning att i någon form också uppmärksamma den slutliga militära kampen mellan Sverige och Ryssland, dvs. Finska kriget 1808-1809 och dess omvälvande konsekvenser.

När Margareta Brundin, på Sveriges Riksdag, i början av 2006 kontaktade en rad kulturinstitutioner, bl. a. Livrustkammaren, för att ta reda på om vi hade börjat fundera på hur ”högtidlighållandet av 200-årsminnet av händelserna år 1809” skulle manifesteras, var vi alltså, redan *mentalt* inställda på att Livrustkammaren, på ett eller annat sätt skulle göra något, kanske en utställning, om Finska kriget.

Dessa tämligen lösa tankar antog fastare form i samband med att jag inför det idémöte som Kulturfonden för Sverige och Finland arrangerade på Hanaholmen i april 2006 fick i uppdrag av Barbro Bursell att sammanställa ett synopsis till en större utställning om Finska kriget. I synopsisen, som jag presenterade vid mötet på Hanaholmen, fastslog vi att syftet med Livrustkammarens utställning skulle vara att ”uppmärksamma en av de mest dramatiska händelserna i norra Europas historia, Finlands avskiljande från Sverige och införlivande i det ryska imperiet.” Vi betonade också att ”Utställningen skulle vända sig till en bred allmänhet och att den skulle ha ett brett kulturhistoriskt anslag.” Den skulle skildra Finska kriget 1808-1809 och dess följder ur både ett generellt och individrelaterat perspektiv, där den ”lilla historien” vävs ihop med ”den stora historien”.

Vid idémötet på Hanaholmen etablerade vi en bra kontakt med intendent Helena Edgren och några av hennes kollegor från Finlands nationalmuseum (FNM). Helena nämnde att FNM också hade för avsikt att producera en utställning om Finska kriget. Nu började vi fundera på om vi, dvs. Livrustkammaren och Finlands nationalmuseum, kanske kunde göra *en* utställning tillsammans. Det skulle, insåg vi snabbt, medföra en rad fördelar, bl a:

- Skulle vi få tillgång till ett mycket intressant utställningsmaterial. Livrustkammarens samlingar är rikhaltiga och delvis mycket exklusiva. De innehåller t.ex. spektakulära föremål med anknytning till Gustav IV Adolf och en rad personer som innehade centrala funktioner under Finska kriget och den därmed sammanhängande statsvälvningen 1809. FNM är ett klassiskt nationalmuseum, grundat i slutet av 1800-talet, vilket innebär att man har föremål, från alla samhällsklasser, från förhistorisk tid till vår egen tid. Museet ingår också i det finska Museiverkets organisation, vilket skulle underlätta lån från andra museer o samlingar inom densamma.
- En annan fördel var, ansåg vi, att utställningen skulle berikas av att på ett självklart sätt inkludera både ett svenskt och ett finskt perspektiv, på Finska kriget och dess konsekvenser. Denna förhoppning har, mer än vad vi då anade, infriats.

Under senvåren och försommaren antog våra samarbetsplaner allt fastare form och i augusti 2006 undertecknade båda parter ett samarbetsavtal om att Livrustkammaren och Finlands nationalmuseum tillsammans skulle producera en gemensam utställning med titeln ”1809 – Rikssprängning och begynnelse. 200-årsminnet av Finska kriget”. Utställningen skulle först visas i Finlands nationalmuseum och därefter i Livrustkammaren. Det bestämdes också att utställningen skulle ackompanjeras av en större katalog med samma titel.

Kort därefter sökte vi, och erhöll också, våra båda statschefers Höga beskydd. Ungefär samtidigt blev det också klart att utställningen skulle ingå som ett av de officiella svenska arrangemangen i den stora nationella satsningen ”Märkesåret 1809”. Allt detta glädde oss naturligtvis mycket och på hösten 2006 inleddes själva utställningsproduktionen med successivt växande intensitet i Livrustkammaren och Finlands nationalmuseum.

Två år senare, den 8 oktober 2008, invigdes, som bekant, utställningen i Finlands nationalmuseum av Finlands President Tarja Halonen i närvaro av Kronprinsessan Victoria.

UTSTÄLLNINGENS TEMATIK OCH INNEHÅLL

Utställningen, som med smärre skillnader, alltså är densamma i Helsingfors och Stockholm, behandlar följande fem teman:

- Det svenska riket och Europa i början av 1800-talet
- Kriget 1808-1809
- Stat och konstitution
- Storfurstendömet Finland och de förenade rikena Sverige och Norge
- Krigets minne (Runeberg, Fänrik Ståls sägner, veteranerna)

Vår ambition har varit att, i överensstämmelse med det ursprungliga synopsisen, att anlägga ett brett kulturhistoriskt, inte i första hand militärhistoriskt, perspektiv och att skildra kriget och dess konsekvenser ur ett både mer generellt och ett mer individrelaterat perspektiv.

Utställningen innehåller drygt 400 föremål av många olika slag: här finns oljeporträtt och bataljmålningar, blankvapen och eldvapen, sjukvårdsattiraljer, medaljer, kartor, arkivalier, uniformer och fartygsmodeller och mycket, mycket mer.

Bland de mer spektakulära föremålen märks t. ex. kejsar Alexanders förgyllda tronstol från lantdagen i Borgå (som aldrig tidigare har varit utanför Finlands gränser) och den uniform som Gustav IV Adolf bar när han arresterades vid statsvälvningen den 13 mars 1809 (som nu för första gången någonsin har lämnat Sverige och just nu befinner sig i Helsingfors).

Förutom föremål från Livrustkammarens och Finlands nationalmuseums egna samlingar innehåller utställningen föremål från ett 40-tal institutioner och privatpersoner i Sverige och Finland.

Därtill kommer fem föremål från Ryssland, närmare bestämt från Eremitaget och Tsarskoje Selo. Dessa föremål, alla med kopplingar till den ryske kejsaren Alexander I, är mycket spektakulära och har väckt stort intresse i Helsingfors. Vår förhoppning är att vi ska ha råd att låna dem också till Stockholm.

FINANSIERINGEN AV PROJEKTET

Apropå lånekostnader vill jag passa på att nämna att ett så här omfattande bilateralt utställnings- och katalogprojekt aldrig hade kunnat genomföras utan extern finansiering. Livrustkammarens och Finlands nationalmuseums ordinarie statsanslag och intäkter från butiksförsäljning, specialarrangemang m m är långt ifrån tillräckliga för en satsning av den här storleken.

Utställningen har möjliggjorts genom mycket generösa bidrag från Märkesåret 1809 och dess finska motsvarighet Statsrådets Delegation för Märkesåret 1809. Den innehållsrika katalogen, som ska leva länge efter det att ”Märkesåret 1809” säger tack och adjö, skulle aldrig ha sett dagens ljus om det inte hade varit från tillika generösa bidrag från Märkesårets generalpartners: Fortum, Nordea och Stora Enso. Finlands nationalmuseum har dessutom, till utställningsproduktionen, fått ekonomiskt stöd från Sampo Group, Helsingin Sanomat, Sparbanksstiftelsen och Kulturfonden för Finland och Sverige.

UTSTÄLLNINGENS MOTTAGANDE I FINLAND

Utställningens tre första månader måste beskrivas som mycket framgångsrika. Drygt 30 000 människor har besökt utställningen sedan den öppnades för drygt tre månader senare. Antalet gruppbokningar är, enligt kollegorna på FNM, rekordstort. Skolorna har också visat ett stort intresse för utställningen. Det särskilda skolprogram som har producerats för utställningen har rönt stor framgång och är mycket efterfrågat. Häromdagen gavs en konsert med musik från Finska kriget i museets centralhall. Det var knökfullt sedan man lyckats pressa in 550 betalande gäster.

Även mediernas intresse för utställningen har varit omfattande alltsedan den festliga invigningen. Helsingin Sanomat, Nordens största morgontidning”, gav häromdagen utställningen ”fulla 4 stjärnor” och skrev att utställningen hade ”en i minsta detalj finlipad helhet”.

Utställningen har också väckt uppmärksamhet även utanför Finlands och Sveriges gränser. Chefen för det ansedda Norsk Folkemuseum i Helsingfors, Olav Aarås, är så förtjust i utställningen att han vill undersöka om den möjligen, i någon form, skulle kunna flyttas till ”hans” museum efter det att den stänger i Stockholm den 10 januari 2010. Enligt Aarås är det norska kulturdepartementet ”svært intressert att snakke om saken”.

UTSTÄLLNINGEN I STOCKHOLM

Först och främst ska utställningen dock avslutas i Helsingfors, transporteras till Stockholm och byggas upp i Livrustkammaren för att om knappt fem månader, mer exakt den 5 juni kl 15.00 , högtidligen invigas i Rikssalen av sin Höge beskyddare Hans Majestät Konungen. Dagen därpå, det vill säga på Sveriges nationaldag, hoppas och tror vi att besökarna ska välla in i Livrustkammaren för att titta på utställningen ”1809 – Rikssprängning och begynnelse. 200-årsminnet av Finska kriget”.

En realistisk uppskattning är att utställningen, i Helsingfors och i Stockholm, kommer att besökas av minst 130 000 troligen betydligt fler personer i alla åldrar. Som vanligt när vi har en större utställning kommer vi att erbjuda allmänheten en rik och varierad programverksamhet knuten till utställningen. Våra museipedagoger håller som bäst på att förbereda det skolprogram som vi kommer att erbjuda skolorna. Till detta har de nyligen erhållit 70 000 kronor från Kulturfonden Sverige-Finland.